Як метелик тупнув ніжкою

Це, любі мої, розповідь — нова, цікава казка, зовсім не схожа на попередні, — легенда про наймудрішого правителя Сулеймана ібн Дауда; тобто Соломона, сина Давида. Про нього вже складено триста п'ятдесят п'ять оповідей, але моя — інакша. Це казка не про чайку, яка знайшла воду, або про óдуда, який у спеку захистив Сулеймана ібн Дауда своїми крилами від сонця[101]. Це й не історія про кришталеву підлогу[102], або рубін із хвилястою проріззю, або золоті зливки цариці Балкіс[103]. Це розповідь про метелика, який тупнув ніжкою.

А зараз слухайте уважно!

Сулейман ібн Дауд славився своєю мудрістю. Він розумів мову звірів, птахів, риб та комах. Він розумів гомін схованих глибоко під землею кам'яних брил, коли ті, важко стогнучи, схилялись одна до одної; він розумів сказане деревами, коли ті шелестіли гіллям у вранішню пору. Він розумів геть усе, і цариця Балкіс, старша цариця, найвродливіша цариця Балкіс, майже нічим не поступалася в мудрості своєму чоловікові.

Сулейман ібн Дауд славився ще й могутністю. На середньому пальці правої руки він носив перстень, який варто лише раз прокрутити, щоб із-під землі вийшли демони та джини, готові виконати будь-який наказ. Два оберти викликали з неба фей, готових здійснити будь-яке бажання, а після трьох до царя в личині водоноса з'являвся сам архангел Азраель Мечоносний і розповідав йому про все, що відбувалось у трьох світах — під землею, на небі й на землі.

Водночас Сулейман ібн Дауд не був гордовитим і досить рідко виставляв себе напоказ, а якщо таке й траплялося, щиро шкодував потóму. Якось він зібрався нагодувати відразу всіх тварин в один день, але щойно їжа була готова, з морської безодні виринуло чудовисько та зжерло все за трьома присідами. Вражений Сулейман ібн Дауд вигукнув:

— О звіре, хто ти?!

І звір відповів:

— О царю, хай подовжаться роки твого життя! Я найменший із тридцяти тисяч братів, а дім наш на дні моря. Прочули ми, що ти хочеш нагодувати всіх тварин усього світу, тому брати й послали мене запитати, коли обід буде готовий.

Іще більше здивувався Сулейман ібн Дауд і сказав:

— О звіре, ти ум'яв усе, що я приготував для тварин усього світу!

Відтак, схоже, настала черга потворі дивуватися:

— О царю, живи вічно! Невже ти справді називаєш це обідом? Там, звідки я прибув, кожен з нас, тільки щоб підживитися, з'їдає удвічі більше.

Тоді Сулейман ібн Дауд упав долілиць і мовив:

— О звіре! Я влаштував цей обід, аби показати свою царську велич та багатство, а зовсім не через турботу про тварин. Тепер я не знаю, куди подітись од сорому, але цей урок піде мені на користь.

Сулейман ібн Дауд воістину був мудрою людиною, мої любі. Після того випадку він твердо запам'ятав, що хизуватися безглуздо.

А тепер починається, власне, сама розповідь.

У Сулеймана ібн Дауда було дуже багато дружин; точніше, дев'ятсот дев'яносто дев'ять, окрім красуні Балкіс. Усі жінки жили в розкішному золотому палаці, зведеному серед чудового саду з фонтанами.

Насправді владика аж ніяк не потребував такої кількості благовірних, але у ті часи численні шлюби чоловіка вважали нормою, і цар, зрозуміло, мав найбільше дружин; ну, щоб зайвий раз засвідчити, що він є можновладною особою.

Деякі жіночки були гарненькими, інші — навпаки. Ці, другі, постійно лаялися з першими, від чого ті дратувалися, теж стаючи буркотливими та злобливими, втрачаючи свою колишню привабливість. А потім, уже всі разом, вони сварилися із Сулейманом ібн Даудом, доводячи вінценосного до цілковитого відчаю. Лише вродливиця Балкіс ніколи не засмучувала царя, бо палко його кохала. І завжди, чи то перебуваючи в роззолочених покоях, чи то прогулюючись садом, щиро переймалася турботами свого чоловіка.

Звичайно, якби Сулейман ібн Дауд вирішив повернути перстень на пальці й викликати демонів та джинів, ті перетворили б усіх дев'ятсот дев'яносто дев'ять заїдливих дружин на білих мулів пустелі, або на хортів, або на зернятка граната; та він вважав такий учинок банальним вихвалянням. Тому коли жінки особливо досаждали йому, цар усамітнювався десь у затишному куточку мальовничого саду, вочевидь жалкуючи, що народився на світ Божий.

Одного разу, коли дружини — усі дев'ятсот дев'яносто дев'ять — несамовито гиркалися протягом трьох тижнів, він, як завжди, вийшов побродити садовими алеями у пошуках спокою та розради і в гущавині апельсинових дерев зустрів красуню Балкіс, яка не приховувала печалі, спостерігаючи душевні страждання Сулеймана ібн Дауда.

— О мій повелителю, світло очей моїх! — звернулась вона до нього. — Скористайся своєю каблучкою; доведи отим царицям Єгипту, Месопотамії, Персії та Китаю, що ти великий і грізний самодержавець!

Та Сулейман ібн Дауд гірко похитав головою:

— О моя господине, радість мого життя! Згадай звіра, який випірнув з морської безодні й пристидив мене перед усіма тваринами всього світу за мої хвастощі. Тож тепер, якщо я хизуватимуся власною могутністю перед тими царицями Єгипту, Месопотамії, Персії та Китаю тільки тому, що вони вкрай набридли своїми чварами, мені, можливо, стане ще соромніше.

— О мій повелителю, скарбе моєї душі! Що ти збираєшся робити? — поцікавилася незрівнянна Балкіс.

— О моя господине, втіхо мого серця! — відповів цар. — Я скорятимусь долі, яку тримають у своїх руках ці дев'ятсот дев'яносто дев'ять цариць, котрі нервують мене численними нескінченними сварками.

І він рушив далі, пробираючись між лілеями, японською мушмулою, трояндами, каннами, духмяним імбиром, що росли в саду, поки не опинився біля великого камфорного дерева, котре називалося деревом Сулеймана ібн Дауда. А Балкіс сховалася неподалік у заростях високих ірисів, плямистого бамбука та червоних лілей, щоб бути поблизу коханого чоловіка.

Невдовзі під дерево прилетіли два метелики, голосно сварячись між собою.

Цар почув, як один із них випалив:

— Просто дивуюсь твоєму зухвальству розмовляти зі мною таким тоном. Невже ти не знаєш, що варто мені тупнути ногою, і палац Сулеймана ібн Дауда разом із цим садом миттю щезнуть зі страшенним гуркотом?

Сулейман ібн Дауд ураз забув про своїх дев'ятсот дев'яносто дев'ять дружин і гучно, аж віти гойднулися, зареготав; так його розсмішив малий хвалько. Затим поманив брехунця пальцем:

— А йди-но сюди, дрібното!

У метелика душа похолола, проте він наважився підлетіти й сів на долоню царської особи, помахуючи крильцями. Сулейман ібн Дауд опустив голову і тихенько шепнув:

— Малюче, ти ж знаєш, що твій тупіт не колихне навіть трав'яної стеблинки. Що штовхнуло тебе сказати своїй — безсумнівно — дружині очевидну неправду?

Метелик зиркнув з-під лоба й побачив, що очі наймудрішого мерехтять, ніби зірки морозної ночі. Відтак зібрав свою мужність в обидва крильця і, схиливши голівку трохи набік, мовив:

— О царю, живи вічно! Це справді моя дружина, а тобі ж відомо, що за створіння ті жінки.

Сулейман ібн Дауд усміхнувсь у бо роду:

— О, так, братику.

— Тому потрібно якось приструнчувати їх, — осмілів метелик. — Моя любка картала мене з самісінького ранку, от я і бовкнув те, що бовкнув, аби вгомонити її.

— Ну, що ж, — мугикнув цар, — можливо, це її втихомирить. Повертайся до своєї подруги, братику, а я, з твого дозволу, послухаю вашу бесіду.

Метелик фуркнув до дружини, яка, легенько тріпочучи крильцями, очікувала на листочку.

— Він почув тебе! Сам Сулейман ібн Дауд почув тебе! — захоплено зойкнула вона.

— Атож, — підтвердив метелик. — Звичайно чув. Я і хотів бути почутим.

— І що він сказав? О, що саме він сказав?

— Ну, — багатозначно протягнув метелик, поважно обмахуючись крильцями, — лише між нами, ясочко, — певна річ, ніхто нікого не засуджує, бо палац, либонь, неймовірно дорого коштує, та й апельсини ось-ось визріють, — словом, він благав мене не тупати, і я пообіцяв, що не буду.

— Сили небесні, — тільки й охнула його дружина й, о диво, справді принишкла.

А Сулейман ібн Дауд сміявся до сліз, які рясно котилися по щоках, дивуючись безсоромній нахабності малого шельми.

Красуня Балкіс, котра теж усе чула, стояла за деревом серед червоних лілей і мовчки посміхалася своїм думкам.

"Якщо я мудра, — міркувала вона, — то, мабуть, ще зможу захистити мого повелителя від тих комизливих, нестерпних вередух".

Потому цариця, витягнувши палець, стиха окликнула дружину метелика:

— Іди-но сюди, крихітко!

Перелякана несподіваним запрошенням, комаха опустилася на білосніжну руку. Балкіс схилила свою тендітну голівку і шепнула:

— Маля, хіба ти віриш сказаному твоїм чоловіком?

Метеликова жіночка зиркнула з-під лоба й побачила, що очі найвродливішої іскряться, немов глибокі озера, залиті зоряним сяйвом. Відтак зібрала свою мужність в обидва крильця і мовила:

— О царице, чия врода нехай живе вічно! Тобі ж відомо, що за створіння ті чоловіки!

Мудра Балкіс прикрила долонею свої вуста, щоб сховати посмішку:

— О, так, сестричко.

— Вони гніваються, — осміліла співрозмовниця цариці, жвавіше махаючи крильцями, — через щонайменші дрібниці, а ми змушені потурати їм. Ця братія зроду не має на увазі й половини зі сказаного. Та якщо моєму благовірному засіло в голові, аби я повірила в його спроможність, тупнувши ногою, стерти з лиця землі палац Сулеймана ібн Дауда, не заперечуватиму; нехай собі тішиться. Тим більше, що завтра він про все це забуде.

— Твоя правда, маленька, — пирснула Балкіс. — Отож коли наступного разу чоловік почне вихвалятись, упіймай його на слові. Попроси тупнути, і зачекай, що трапиться. Адже ми добре знаємо нутро цих чоловіків, чи не так? Йому буде дуже й дуже соромно.

Звеселіла комашка пурхнула до своєї половинки, й за якихось п'ять хвилин сварка спалахнула з новою силою.

— Не забувай! — гарячкував метелик. — Не забувай, що трапиться, якщо я тупну ногою.

— А я тобі не вірю, — пхекнула його дружина. — Чекаю-не-дочекаюсь подивитися, що буде. Ну, припустимо, ти зараз тупнеш.

— Я обіцяв Сулейману ібн Дауду не робити цього, — завиляв її чоловік, помітно нервуючи, — і не збираюся порушувати дану обіцянку.

— Та нічогісінько не станеться, якщо порушиш, — не вгавала жіночка. — Ти не зігнеш навіть трав'яної билинки своїм гупанням. Б'юся об заклад — нічого не вийде. Ну, тупай, тупай, тупай!

Сулейман ібн Дауд чув кожне слово й заходився реготом, як ніколи раніше. З голови геть вивітрились і всі гарикливі дружини, і морське чудовисько, і гризóти щодо власного гонору. Йому просто було дуже весело, а Балкіс, досі невидима для нього, щасливо усміхалася, радіючи за свого коханого.

Ось не на жарт розгарячілий, наїжачений метелик поспішив назад до Сулеймана ібн Дауда, який сидів у затінку камфорного дерева.

— Вона вимагає, щоб я тупнув! — скоромовкою видав він. — Хоче подивитися, що буде, о царю! А я, ти ж знаєш, не можу цього зробити, й тепер вона не віритиме жодному моєму слову та кепкуватиме з мене до кінця моїх днів!

— Ні, братику, — відповів Сулейман ібн Дауд. — Вона більше не сміятиметься з тебе.

Владика провернув перстень на пальці — тільки заради маленького метелика, а не для того, аби підкреслити власне могуття, — і, ти бá, з-під землі наче уродились чотири гігантських джини.

— Раби, — вирік він, — коли цей добродій, що на моєму пальці (крутій усе ще сидів там), тупне своєю лівою передньою ногою, ви з якомога сильнішим гуркотом заберете звідси палац та сади. Тупне знову, дбайливо принесете назад. А зараз, — змовницьки підморгнув метелику Сулейман ібн Дауд, — мерщій лети до дружини й тупни, як і попереджав.

Той скоренько майнув до благовірної, котра досі не вгавала:

— Ну, давай, тупни, тупни!

Побачивши, як чотири велетенські фігури нахилились до чотирьох кутів садів, котрі оточували палац, Балкіс радісно сплеснула в долоні:

— Нарешті Сулейман ібн Дауд зробить заради метелика те, що давно повинен був зробити заради себе; й невгамовні царівни трепетатимуть.

Настала вирішальна мить: метелик щосили тупнув. Негайно джини здійняли палац із садами у повітря, на тисячу миль розлігся оглушливий гуркіт, і все оповив непроглядний морок. Метеликова дружина забилась у темряві, заходячись розпачливим криком:

— О, я буду слухняною! Вибач, що верзла дурниці! Лише поверни сади на місце, мій дорогесенький, милесенький чоловіче, і я ніколи в житті не сперечатимусь із тобою!

Правду кажучи, метелик виглядав не менш ошелешеним, а Сулейман ібн Дауд сміявся так, що йому знадобилося кілька хвилин, аби перевести подих і, відсапуючись, шепнути малому спільнику:

— Тупни знову, братику. Поверни мій палац, о наймогутніший із чаклунів!

— Так-так, поверни йому палац, — скімлила нещасна комаха, продовжуючи метушитися в пітьмі, наче нічний метелик. — І більше не вдавайся до таких жахливих чар.

— Ну, що ж, люба, — намагаючись надати своєму голосу твердості, зітхнув метелик, — ти сама бачиш прикрі наслідки чиїхось забаганок. Мені, звичайно, байдуже — твій чоловік звик до таких речей, — але

зважаючи на моє чуйне ставлення до тебе й глибоку повагу до Сулеймана ібн Дауда я все владнаю.

Він тупнув повторно, і за секунду джини напрочуд акуратно поставили палац та сади на попереднє місце. Сонце освітило темно-зелене листя апельсинових дерев, серед єгипетських рожевих лілей потужним струменем ударили фонтани, знову защебетали пташки, а дружина метелика, геть виснажена, розпласталася під камфоровим деревом, ледве ворушачи крильцями, й невпинно бубоніла:

— Слухняною… поступливою… врівноваженою…

Сулейман ібн Дауд уже стогнав від реготу. Він безсило відкинувся назад, гикаючи, і врешті пригрозив метелику пальцем:

— О великий чарівнику, навіщо ти повернув палац, якщо при цьому зводиш мене сміхом у могилу?

Нараз почувся страшенний галас, оскільки з палацу висипали всі дев'ятсот дев'яносто дев'ять царівен, лементуючи та надсадно скликаючи своїх дітей. Вони юрбою, по сто на ряд, збігали величними мармуровими сходами до фонтану, звідки їм назустріч вийшла розумниця Балкіс.

— Що трапилось, о царівни? — з гідністю спитала вона.

Жінки зупинилися натовпом, по сто на ряд, загорланивши разом:

— Що трапилось?! Ми, як завше, тихомирно сиділи в нашому золотому палаці, аж раптом він зник, і нас огорнула суцільна темрява, де щось гриміло й рокотало, а довкола шмигали духи. Ось що трапилося, старша царице! Ми дуже налякані цим моторошним видовищем. Ніколи не переживали нічого подібного.

Затим Балкіс, найвродливіша царівна, улюблениця Сулеймана ібн Дауда, колишня володарка держави Савської, піску та золотоносних річок півдня — від пустелі Сінн[104] до Зімбабвійських веж[105] — майже так само мудра, як Сулейман ібн Дауд, мовила:

— Усе це пусте, о царівни! Нічого особливого, просто метелик поскаржився на свою супутницю життя, яка з ним сварилась, і наш повелитель вирішив навчити її лагідного спілкування та покірливості; адже ці якості вельми цінуються серед метеликових дружин.

Тут озвалась цариця Єгипту, донька фараона:

— Не може бути, щоб наш палац здійнявся у повітря, мов пір'їнка, заради якоїсь кузьки. Ні, мабуть, Сулейман ібн Дауд помер, а бачене й чуте нами означало, що земля здригнулась і світ затьмарився після звістки про цю кончину.

Відтак Балкіс поманила пальцем самовпевнену царицю, не дивлячись на неї, і запропонувала їй та решті:

— Ну, то сходіть подивіться.

Жінки вервечкою, як і раніше, по сто на ряд, спустилися мармуровими сходами ще нижче й під камфоровим деревом побачили найсвітлішого, котрий, досі здригаючись від сміху, тримав на кожній руці по метелику. Вже можна було розчути сказане ним:

— О дружино мого літаючого братика, відтепер пам'ятай: слід у всьому догоджати своєму чоловікові, аби твій обранець більше не здумав тупати ногою. Він же підтвердив, що знається на магії, що він — могутній чарівник, здатний викрасти навіть царський палац. Тож летіть з миром, крихітки!

Сулейман ібн Дауд поцілував обох у крильця, і метеликове подружжя відлетіло.

Тоді всі царівни, окрім Балкіс, пригожої красуні Балкіс, яка, посміхаючись, стояла неподалік, упали ницьма зі словами:

— Якщо все це трапилося через суперечку метелика з його дружиною, то що ж буде з нами, хто дратує нашого повелителя нескінченними сварками й криком?

Далі всі вони накинули на свої голови чадри[106], приклали долоні до ротів і тишком-нишком навшпиньках подалися у бік палацу.

А Балкіс, найвродливіша Балкіс, вибравшись із червоних лілей, ступила в холодок камфорного дерева, поклала руку на плече коханого й мовила:

— О мій повелителю, скарбе моєї душі, возрадуйся, бо ми дали царицям Єгипту, Ефіопії[107], Персії, Індії та Китаю повчальний пам'ятний урок.

Сулейман ібн Дауд, котрий ще стежив за метеликами, які пурхали у сонячних променях, здивовано обернувся:

— О моя господине, коштовна прикрасо мого щастя, коли ж це трапилося? Адже від моменту появи в саду я лише розважавсь із метеликом.

І він розповів, як усе було. А Балкіс, ніжна любляча Балкіс, відповіла:

— О мій повелителю, сенсе мого буття, я ховалася за деревом, тому бачила все. Це я спонукала дружину метелика попросити її чоловіка тупнути, бо сподівалася, що заради жарту мій господар вдасться до великого чародійства, яке налякає царівен.

І розповіла, що говорили царівни, що вони спостерігали та що подумали. Сулейман ібн Дауд звівсь на ноги, простяг до неї руки й радісно сказав:

— О моя господине, втіхо моїх днів, знай, якби я скористався чародійством щодо надміру галасливих жінок, керуючись гнівом або гонором, як у випадку з невдалим частуванням усіх тварин землі, то вочевидь осоромився б. Та завдяки твоєму здоровому глузду я вдався до магії жартома, заради маленького метелика — і, ото диво, чаклунство заразом позбавило мене досади на моїх вередливих дружин! Поясни мені, о моя господине, часточко мого серця, що зробило тебе такою мудрою?

Цариця Балкіс, красива й струнка, поглянула у вічі Сулейману ібн Дауду і, схиливши голівку трохи набік, ну зовсім як той метелик, повідала:

— Насамперед, о мій повелителю, щире кохання до тебе, а крім того, чудове знання жіночої сутності.

Опісля вони повернулися до палацу й далі жили довго і щасливо.

Ну, хіба ж Балкіс не розумниця?